

**ПОЛОЖБАТА НА РУРАЛНИТЕ ЖЕНИ
ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО**

ПОЛОЖБАТА НА РУРАЛНИТЕ ЖЕНИ ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО

Април 2021

Издавач: Здружение за рурален развој Локална Акциона Група
АГРО ЛИДЕР

Автор: Марина Тошеска

Дизајн и графичка припрема: Фингер Фичорски ДООЕЛ Скопје

Фото на корица: Маја Јаневска-Илиева

Лектор: Илеана Бошкоска

Печатење: Ипринт 2015 Прилеп

Оваа публикација е изработена во рамки на проектот „Одговор на социоекономските ефекти од КОВИД-19 преку поддршка на ранливите групи на ниско-платени работници, работници кои се дел од неформалната економија и привремено вработени работници“, што го спроведува конзорциум од 5 организации составен од: Здружение за рурален развој ЛАГ Агро Лидер - Кривогаштани; Институт за економски истражувања и политики Finance Think - Скопје; Здружение за истражување и анализи ЗМАИ - Скопје; Здружение за истражување на политики Аналитика - Скопје и Здружение на граѓани Гласен текстилец – Штип, со финансиска поддршка на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на ЛАГ АГРО ЛИДЕР и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува ставовите на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

СОДРЖИНА

Вовед	7
Руралната жена	9
• Цели за одржлив развој	10
• Глад и сиромаштија	10
• Родова еднаквост	11
• Меѓународни правни стандарди	12
Национална правна рамка	17
Положбата на руралната жена	19
Методологија	24
Резултати од истражувањето	25
Влијанието на Пандемијата со КОВИД-19 на руралната жена	35
Заклучоци	38
Препораки	43
Користена литература	45

„Руралната жена: Невидливиот столб на одржливоста.“

Phumzile Mlambo-Ngcuka, Извршен директор на UN-women

Вовед

Бројот на жителите во селата во Република Северна Македонија опаѓа, депопулацијата и ограничените можности на жителите на руралните средини се поевидентни секој ден, а улогата на руралната жена за опстанување на селата и руралните области останува невидлива и препознатлива за пошироката јавност.

Руралните жени се моќни, силни и посветени на развојот на заедницата, кои соочувајќи се со бројни предизвици се движечка сила во производството на храна, зачувувањето на традицијата, борбата со климатските промени и одржливиот рурален развој, потсетувајќи не дека преку нивно социјално и економско јакнење ние ќе создадеме социјална благосостојба, економски развој, поквалитетен живот во руралните средини и одржливи заедници.

Оваа анализа е обид да се идентификуваат најважните проблеми и предизвици на жените во руралните средини, во поглед на пристап до права и услуги од социјална и здравствена заштита, а воедно и од аспект на можности за нивен професионален развој и активно вклучување во економски активности.

При дефинирањето на поимот рурална жена, треба да се тргне од фактот дека нашите рурални области или села минуваат низ силен процес на деграризација на населението, така да има многу луѓе кои не можат да бидат вклучени во категоријата „земјоделци“. Терминот „рурална жена“ е поширок, додека терминот „земјоделец“ или „жена-земјоделка“ е потесен затоа што вклучува само активни членови на оваа група на кои им припаѓаат носители на земјоделски стопанства. Во овој труд, терминот „рурална жена“ значи личност која живее на земјоделска фарма или во земјоделско стопанство и е вклучена во активности со земјоделска дејност.

Анализата нагласува загриженост поради недостигот на политики кои ги стимулираат женските економски активности, недостиг на социјална и здравствена инфраструктура во руралните средини, како и непходност за промени на законодавната регулатива со цел постигнување на родова еднаквост, социјална правда и заштита од дискриминација.

Анализата ги открива ограничените можности на жените во руралните средини за пристап до социјални, здравствени, образовни и економски услуги кои се важни за создавање на поквалитетни услови за живот, и врз основа на резултатите од истражувањето се формулирани препораки за решавање на идентификуваните проблеми.

Намалување на диспаритетот помеѓу урбаните и руралните средини, како и намалување на родовата нееднаквост проследено со создавање на услови за еднаков пристап до права, заштита од дискриминација, професионален напредок и економска стабилност на жените во руралните средини се само дел од идентификуваните приоритети кои треба да се постигнат за да се обезбеди подобар живот за жените во руралните средини.

Неопходност е јавните институции да ги зајакнат заложбите за елиминирање на дискриминацијата и (не)пристапот до права за жените во руралните средини, да го намалат и затворат родовиот јаз и да овозможат олеснување на пристапот на жените, вклучително на жените од руралните средини и жените кои се активно вклучени во земјоделство до формално вработување и претприемништво проследено со подобрување на нивните можности за согласување на работниот живот со семејните обврски.

Руралната жена

Со поддршка на руралните жени да дадеме придонес за:

- Искоренување на сиромаштијата
- Крај на гладот
- Стоп за родовата нееднаквост и
- Позитивни резултати во борбата со климатските промени.

Руралните жени сочинуваат четвртина од светската популација.

Тие се клучни придонесувачи во земјоделското производство, безбедноста на храната, движењето за климатските промени, претприемништвото и граѓанскиот активизам.

Со своето делување во заедницата, руралните жени се носители на промени за намалување на сиромаштијата, генерирање на приходи и можности за вработување што е клучен придонес за одржлив развој на заедницата.

Цели за одржлив развој

Претставуваат глобален повик за акција за да се стави крај на екстремната сиромаштија, да се обезбеди одржлива иднина и развој на нашата планета и да се овозможи сите луѓе да уживаат еднакво во мир, правда и просперитет. Целите за одржлив развој претставуваат продолжување на постигнувањата на Милениумските развојни цели на Обединетите Нации, идентификувајќи нови приоритети и цели (климатски промени, одржлива потрошувачка, мир, правда) во борбата против сите форми на сиромаштија.

Документот на Обединетите Нации ЦЕЛИ ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ, во којшто се содржани вкупно 17 цели, е усвоен на јубилејното 70-то Генерално собрание на ОН во 2015 година, од страна на сите 193 земји членки, меѓу кои и Република Северна Македонија.

Развиените 17 цели за одржлив развој се темелат на конкретни мерки во борба против сиромаштијата, нееднаквоста, неправдата, климатските промени и загадувањето кои се лесно применливи во локалните контексти на заедниците, а носат социјални и економски придобивки на глобално ниво.

Во голем дел од ЦЕЛИТЕ ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ како целни групи се жените од руралните средини и жените што се активно вклучени во земјоделство како значајна алка за постигнување на социо-економски развој и одржлива иднина.

Глад и сиромаштија

Факт е дека на светско ниво, а и кај нас најголем процент од сиромашните живеат во руралните средини. Голем број истражувања го посочуваат тоа и даваат препораки за обезбедување на рамномерен развој, но сепак се уште ресурсите и политиките продолжуваат да се насочуваат кон и во корист на урбаниот развој. Ваквиот дисбаланс во развојот има негативни последици и на луѓето во руралните средини, а воедно и на луѓето во урбаните средини.

Соочувајќи се со недоволно можности за достоин живот, одговорноста за обезбедување на поддршка за сиромашните и жителите на руралните

средини ја преземаат градовите. Голем дел од луѓето во руралните средини својата егзистенција ја бараат во градовите, што придонесува до миграција која предизвикува депопулација на руралните области, а оптоварување на инфраструктурата и економските можности во урбаните средини над нивните капацитети, што води кон неповолна економска положба и на руралните, и на урбаните средини.

Жените и девојките сочинуваат три-петтини од светскиот број на сиромашни. Нивното ниво на сиромаштија е полошо во споредба со мажите како резултат на родовата нееднаквост во образованието, можностите за вработување и можностите за учество во процесите на одлучување.

Поголемиот број на жени во руралните средини се главно ангажирани во егзистенцијално земјоделство и во економски активности на микро и мали бизниси. Во нашата држава жените сочинуваат 60-70 проценти од вкупната земјоделска работна сила и многу од нив се вклучени во економски активности од различни дејности, а сепак статистички се невидливи. Затоа не е изненадувачки да се најдат многу жени кои се занимаваат со преработка на храна, ткаење, лични услуги, подготовка на пијалоци и продажба на подготвена храна, кои не се идентификувани во национални или локални извештаи.

Покрај нивните економски активности и генерирање приходи, жените преземаат повеќестрани улоги во општеството, како носители на семејството, неплатени семејни работници, даватели на услуги итн, но и покрај нивната важна улога во продуктивната, репродуктивната и социјалната сфера, тие сè уште се соочуваат со ограничени можности и ризик од сиромаштија.

Родова еднаквост

Еднакви можности на жените и мажите е промовирање на начелото за воведување на еднакво учество на жените и мажите во сите области од јавниот и приватниот сектор, еднаков статус и третман при остварувањето на сите права, како и во развојот на нивните индивидуални потенцијали, преку кои тие придонесуваат за општествениот развој, како и еднакви придобивки од резултатите произлезени од тој развој.

Политиката на родова еднаквост во Северна Македонија, како концепт во кој мажите и жените имаат еднакви можности за остварување и еднакво учество во сите сегменти на својот живот - личен, професионален, приватен, духовен, културен, социјален, политички, економски рефлектира недостатоци кои особено се забележуваат кај жените во руралните средини.

Патријархалната матрица, негирањето на родовите права и недостатокот на институционална заштита ја потенцираат родовата нееднаквост и неопходноста од имплементација на усвоените правни стандарди и националните законски регулативи и политики насочени кон постигнување на родова еднаквост.

Меѓународни правни стандарди

За потребите на оваа анализа даден е преглед на меѓународните стандарди кои се значајни за заштита на жените во руралните средини и истите се дел од правниот поредок во согласност со Уставот на државата како договорна страна на овие меѓународни инструменти за човекови права.

1. Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права

Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права (МПЕСКП) во членот 3 предвидува дека државите страни потписнички се обврзуваат да им обезбедат еднакво право на мажите и на жените во уживањето на сите економски, социјални и културни права што се наброени во Пактот. Во членот 7 е предвиден принципот на праведна заработувачка и иста плата за работа од иста вредност, без каква и да е разлика. Посебно жените мора да имаат гаранција дека условите на нивната работа не се полоши од условите што ги уживаат мажите, и да примаат иста плата за истата работа.

2. Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација против жената на ООН и Факултативниот протокол

Меѓународната заедница повеќе од три децении, прави сериозни чекори во однос на афирмирање на прашањето за родова еднаквост и презема акции во однос на елиминирање на дискриминацијата врз жените. Суштествен документ кој на најсеопфатен начин ги регулира правата на жената и родовата еднаквост претставува Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жената (ЦЕДАФ). Конвенцијата е усвоена во 1979 година, а стапила на сила во 1981 година. Основни принципи на ЦЕДАФ се: еднаквост, недискриминација и принципот на обврска на државата. Конвенцијата го промовира концептот на суштествена еднаквост, односно еднаквост на можностите и пристапот до ресурси, но и еднаквост во резултатите, односно придобивките од користењето на ресурсите.

Со прифаќањето на Конвенцијата со Акт на сукцесија во 1994 година се создаде и правна можност и обврска за државата за транспонирање на нејзините одредби за правата на жената и родовата еднаквост во националното законодавство. Дополнително, со ратификувањето на Факултативниот протокол кон ЦЕДАФ се овозможува поднесување на индивидуални апликации за прекршување на човековите права на жената до Комитетот задолжен за следење на Конвенцијата при ООН. Конвенцијата ја елаборира еднаквоста, односно постојната нееднаквост на жената во политичкиот и јавниот живот, образованието, вработувањето и правата од работен однос, пристапот до здравствена заштита, финансиска и социјална сигурност, правни и граѓански права и обврски, стекнување на државјанство, семејните односи, а посветува одделно внимание и на борбата против насилството врз жените, како и проблемите на руралната

жена. Прашањето на статусот на жените во руралните средини е особено важно прашање во Конвенцијата за отстранување на сите облици на дискриминација на жените на Обединетите Нации со оглед на посебноста на статусот и улогата на жените во селата.

Член 14 од Конвенцијата – Жена на село бара од државите да ги земат предвид специфичните проблеми со кои се соочуваат жените во селата, како и значајната улога што ја имаат жените во грижата за семејството, вклучувајќи ја нивната неплатена работа во семејството и мерки кои би осигурале примена на одредбите на Конвенцијата за жените на село, обезбедување на мерки за стопирање на дискриминацијата за жените во руралните области како би се осигурало дека тие врз основа на еднаквите можности на жените и мажите учествуваат во развојот на руралните подрачја, со тоа би им се обезбедило право на: учество во изработка и спроведување на плановите на развој на сите нивоа, пристап до здравствени установи, вклучувајќи информации, советување и услуги за планирање на семејство; пристап до права и мерки од програмата за социјална заштита, стекнување на образование, формално и неформално вклучувајќи и обуки кои се однесуваат на функционална писменост, како и интер алиа бенефити од сите услуги на локалната заедница поради проширување на нивните технички знаења; организирање на групи за самопомош и задруги за да се оствари еднаков пристап низ вработување или самовработување, учество во сите активности на локалната заедница, пристап до земјоделски кредити, современа технологија и еднаков третман во аграните реформи и сл.

Со цел подетално елаборирање на клучните принципи на Конвенцијата, но и одредени членови од истата, досега овој Комитет има усвоено вкупно 34 општи препораки (ОП). Општите препораки се насочени кон државите членки на Конвенцијата и имаат за цел да дадат сеопфатни образложенија во однос на примената на ЦЕДАФ, како и ставовите на Комитетот во однос на специфичните прашања. Позначајни општи препораки за предметот на оваа анализа се:

Општа препорака 5 (1988) - привремени специјални мерки за постигнување на еднаквост меѓу мажите и жените.

Општа препорака 16 (1991) - неплатени жени работници во руралните и урбаните семејни претпријатија. Со оваа препорака се предлага прибирање на податоци за жените кои работат во семејни претпријатија а кои за тоа не се платени и преземање на неопходни чекори со кои ќе се гарантира исплата, социјална сигурност и социјална помош за жените што работат без такви бенефиции во претпријатија во сопственост на член на семејството.

Општа препорака 17 (1991) - мерење и квантификација на неплатени домашни активности на жените и нивното признавање во бруто-националниот производ. Со оваа препорака се поддржуваат експериментални истражувања и анализи спроведени со цел да се измери вредноста на неплатените домашни активности, како и да се известува за напредокот постигнат во вклучувањето на неплатена домашна активност на жените во националните системи.

Општа препорака 25 (2004) - привремени специјални мерки за

анализа на постојната состојба на жените и отстранување на сите форми на дискриминација и постигнување на еднаков третман во сите области меѓу кои и на пазарот на труд.

Општа препорака 27 (2010) - се однесува на постарите жени и заштита на човековите права. Оваа општа препорака за постарите жени и унапредување на нивните права посочува на повеќе форми на дискриминација со кои се соочуваат жените како што стареат, дава преглед на содржината на обврските кои треба да бидат преземени од државите членки во однос на правата на постарите жени. Вклучува препораки за вклучување на прашањето на постарите жени во националните стратегии и развојни иницијативи, така што постарите жени целосно да учествуваат во општеството без дискриминација и на еднаква основа со мажите.

Општа препорака 34 (2016) - се однесува на правата на руралните жени во сите области на живеење, како и посветување дел на нивно вклучување на пазарот на труд на еднакво ниво со мажите.

3. Конвенции на Меѓународната организација на трудот

Државата е членка на Меѓународната организација на трудот (МОТ) од 28 мај 1993 година. МОТ се залага за зајакнување на работничките права, за подобрување на работните и животните услови на работниците, за создавање на нови работни места и за обезбедување пристап до информации и обука. Една од основните функции на МОТ е воспоставување на меѓународни стандарди на заштита на работничките права. Недискриминацијата и промовирањето на еднаквоста се фундаменталните принципи што лежат во основата на работењето на МОТ. Овие принципи, исто така, претставуваат составен дел од Агендата на Меѓународната организација на трудот за пристојна работа: промовирање пристојна и продуктивна работа за жените и мажите во услови на слобода, еднаквост, сигурност и човечко достоинство. Сите работници имаат право на пристојна работа, не само оние што работат во формалната економија, туку и самовработените, повремени работници и работниците во неформалната економија, како и оние, претежно жени, што работат во секторот на згрижување и во приватните домови. Стандардите на МОТ се еднакво применливи за жените и за мажите, со определени исклучоци, особено оние стандарди кои се однесуваат на прашања во врска со мајчинството и репродуктивната улога на жената.

Меѓутоа, и натаму постои јаз меѓу правата што се утврдени во националните и меѓународните стандарди и реалната ситуација на работниците (Родова еднаквост и пристојна работа - избрани конвенции и препораки на МОТ за унапредување на родовата еднаквост заклучно со 2012 година, стр.6). Иако е постигнат голем напредок во ратификацијата на основните стандарди што ја промовираат еднаквоста меѓу жените и мажите и во нивното пренесување во националното право, родовите прашања, исто така, треба да се земат предвид при примената на другите стандарди на МОТ. Интегрирањето на родовата перспектива во примената на меѓународните стандарди на трудот помага да се утврди дека жените и мажите имаат еднаков пристап до придобивките што произлегуваат

од овие стандарди, ги препознава потребите, искуствата и интересите и на жените и на мажите и се залага за еднаквост што се постигнува преку практичното спроведување на конвенциите.

4. Европска конвенција за човекови права (ЕКЧП)

Нашата држава ја има ратификувано Европската конвенција за заштита на човековите права и фундаменталните слободи на Советот на Европа (ECHR-1950) и Протоколот бр. 12 кон Европската конвенција за заштита на човековите права и фундаменталните слободи. Оваа Конвенција во своите основни одредби пропишува дека остварувањето на правата и слободите утврдени во Конвенцијата ќе се остваруваат без дискриминација во поглед на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба.

5. Европска социјална повелба

Европската социјална повелба на Советот на Европа претставува суштинско дополнение на Европската конвенција за човекови права во делот на гарантирање на социјалните и економските човекови права. Нашата држава како полноправна членка на Советот на Европа, на 5 мај 1998 година ја потпиша Европската социјална повелба од 1961 година, заедно со Дополнителниот протокол од 1988 година и Протоколот со кој се дополнува Повелбата од 1991 година, додека на 27 мај 2009 година ја потпиша Ревидираната европска социјална повелба, која ја ратификува на 6 јануари 2012 година, со што се обврза на проширување на економските и социјалните права на своите граѓани.

6. Директива 2006/54/EC на Европскиот парламент и Советот

Донесена на 5ти јули 2006 година е фокусирана на имплементација на принципот на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во областа на вработувањето. Директивата содржи одредби од Директивата 2002/73/EC за засилување на заштитата на мајките, татковците, како и на родителите кои посвоиле деца за време на нивното породилно отсуство. Покрај тоа, објаснета е и поврзаноста со Директивата 92/85/EEC (за воведување мерки за охрабрување на подобрувањата во заштитата при работа и заштитата на здравјето на бремените работнички, како и на родилките и доилките). Исто така, Директивата ја нагласува и потребата за зајакнување на улогата на социјалните партнери и на граѓанските организации во промовирањето на принципот на еднаков третман.

7. Резолуција на Европскиот парламент за положбата на жените на село

Препознавајќи ја специфичноста на животот, статусот и значењето на улогата на жените во руралните средини, Европскиот парламент во

2008 година донесе Резолуција за положбата на жените на село во која се истакнуваат иницијативи за траен и сеопфатен развој на руралните средини, со посебен акцент на можностите за вработување, особено за жени и млади; многу жени од руралните средини не се евидентирани на пазарот на труд, не се водат како вработени ниту пак се вклучени во статистички податоци за невработени, многу жени во руралните средини се вработени на позиции кои не се признати, заштитени и платени иако се мерливи, малку жени во руралните подрачја се сопственици на имот, да значајниот допринос на жените во локалниот развој и развојот на заедницата премалку се одразува во нивното учество во процесите на донесување на одлуки. Со Резолуцијата посебно се повикуваат државите да во соработка со регионалните и локалните управи отвораат можности за образование и зајакнување на жените во руралните заедници и своите политики да ги насочуваат кон подобрување на општите животни услови (здравствена заштита, правна заштита, право на работа, културни и социјални активности, донесување на одлуки), поттикнување на женското претприемништво, поддршка за здружување на жените, менторство, поттикнување на проекти за помош и советување при основање на иновативни претпријатија за примарно земјоделско производство, развивање на правен облик за заедничко сопствеништво што во целост ќе ги почитува правата на жените, обезбедување на социјална заштита и вреднување на нивната работа, овозможување на идеолошка и финансиска поддршка за неплатена или доброволна работа, промовирање на важноста од социјални активности на женските здруженија, работење на подобрување на патната инфраструктура на село бидејќи превозот значително влијае на социјалната исклученост и нееднаквоста во општеството која главно ги погодува жените и др.

8. Конвенција за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (Истанбулска конвенција)

Истанбулската конвенција е општоприфатена како најдалекусежен правен инструмент во спречувањето и борбата против насилството врз жените и семејното насилство, како една од формите на кршење на човековите права. Нашата држава ја потпиша Истанбулската конвенција на 8 јули 2011, а ја ратификува со депонирање на инструментот за ратификација дури на 23 март 2018 година. Истата стапи на сила на 1 јули 2018 година. Истанбулската конвенција, од владите кои ја ратификувале, бара да усвојат сеопфатна серија мерки за решавање на сите форми на насилство врз жените и семејното насилство. Секоја одредба на Конвенцијата има за цел да спречи насилство, да им помогне на жртвите и да обезбеди сторителите да бидат изведени пред лицето на правдата. Со Конвенцијата се бара различните форми на насилство врз жените, како што се семејно насилство, прогонување, сексуално вознемирување и психолошко насилство, да се класифицираат како кривични дела и за нив да се предвидат санкции со закон.

Постојат бројни меѓународни документи, планови и програми насочени кон подобрување на родовата еднаквост на жените, не само на вкупната популација на жени туку и на поедини целни групи како што се жените кои живеат во руралните средини, со цел да се постигне родова еднаквост и социјална правда.

Национална правна рамка

Политиката за родова еднаквост и зајакнување на жените, како едно од темелните начела на демократијата и општествениот поредок, е дел од законодавната рамка на Република Северна Македонија.

Рамноправноста меѓу половите е една од темелните вредности на Уставниот поредок на Република Северна Македонија која се заснова на целосно признавање и промовирање на еднаквите можности на жените и мажите, како неизоставен предуслов за одржлив развој, уживање на човековите права и практикување на демократските вредности.

Еднаквите можности на жените и мажите во Република Северна Македонија се регулирани со *Уставот* како највисок правен акт, но и во голем број на закони се внесени одредби со кои се забранува дискриминацијата врз основа на пол и одредби со кои се инкорпорира родовиот концепт во домашната законска регулатива.

Првиот акт кој поспецифично и потемелно се осврнува на родовата еднаквост е *Акцискиот план за родова еднаквост*, донесен во 1998 година, а родовиот концепт најтемелно е инкорпориран во *Законот за еднакви можности на мажите и жените* кој претставува основен и водечки акт за воспоставување на родова еднаквост во политичката, економската, социјалната, образовната, културната, здравствената, граѓанската и која било друга област од општествениот живот. Во него се уредуваат прашања од интерес за еднаквите можности на жените и мажите од областа на здравствената заштита и здравственото осигурување, социјалната заштита, пристапот до добра и услуги, економијата, работните односи и вработувањето, образованието и стручното усовршување, економските и сопственичките односи, користењето на јавните производи и услуги (потрошувачки права), културата и спортот, информатичко комуникациски технологии, одбраната и безбедноста, правосудството и управата, домувањето, јавното информирање и медиумите, државната и јавната администрација и во други области од општественото живеење.

Од останатите позначајни законски акти кои имаат во себе елементи на родова еднаквост е *Законот за работни односи* кој содржи одредби за еднаквост на мажите и жените при вработување, еднакви примања за работа на исти работни позиции, одредби за мобинг и посебни одредби за бременост и мајчинство.

Родовиот концепт е инкорпориран и во *Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство* чија цел е превенција и спречување на родово-базирано насилство врз жените и семејното насилство, ефективна заштита на жртвите од каков било облик на родово-базирано насилство врз жени како и на жртвите на семејно насилство со почитување на основните човекови слободи и права загарантирани со Уставот на Република Северна Македонија и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот на Република Северна Македонија.

Направени се значајни чекори во усвојување на национални документи за родова еднаквост и заштита на жените, од кои позначајни се *Стратегијата за воведување на родово одговорно буџетирање во*

Република Северна Македонија 2012-2017, Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020, како и Националниот план за акција за родова еднаквост 2018-2020.

Од националните документи кои се усвоени и треба да се применуваат и исполнуваат е *Стратегијата за демографски развој на Република Северна Македонија 2015-2024* која ги опфаќа приоритетните области на промовирање на родова еднаквост во семејството, усогласување на родителството и професионалната работа и подобрување на условите за нега, грижа, раст и развој на децата особено во руралните средини.

Од областа на родова рамноправност и недискриминација од особено значење е *Стратегијата за родова еднаквост 2013-2020* која забележа позитивни резултати, и веќе е во подготовка нова Стратегија за родова еднаквост за претстојниот период.

Документ насочен кон подобрување на економската состојба и заштита на жените -работнички во неформалната економија и неплатените семејни работници е *Стратегијата за формализирање на неформалната економија во Република Северна Македонија 2018-2022* која ги идентификува жените како еден од најранливите актери во неформалната економија, и предлага мерки за стимулирање и поддршка на формализацијата на неформалните економски активности.

Новата *Национална Стратегија за земјоделство и рурален развој 2021-2027* цели да обезбеди одржливост на руралните средини преку подобрување на условите на живот и работа и поддршка на економските дејности во земјоделскиот сектор, идентификувајќи ги како приоритет жените-земјоделки и воведувајќи мерки насочени кон елиминирање на родовата нееднаквост, зајакнување на жените и поддршка за зголемување на нивната земјоделска продуктивност.

Од позначајните меѓународни документи кои содржат елементи на родова еднаквост, меѓу другите, нашата држава ги има ратификувано Европската конвенција за човекови права и слободи, Конвенцијата за елимирање на сите форми на дискриминација на жената (CEDAW), Пекиншката конвенција, а како потписник се јавува на Конвенцијата за превенција и борба против семејното насилство и насилство над жената. (CANVIO), и на Истанбулската Конвенција.

На 13 јуни 2019 година се потпиша Меморандум за разбирање помеѓу Телото на Обединети Нации за родова еднаквост и зајакнување на жените (UN Women) и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на РСМ. Двете институции со потпишување на овој Меморандум се согласија да соработуваат за да се постигне заедничка цел, а тоа е: Унапредување на родовата еднаквост во Република Северна Македонија преку институционализација на родово одговорно буџетирање во стратешкото планирање на развојот на земјоделството и руралниот развој, креирање на политиките и буџетските процеси во согласност со меѓународните и националните обврски, вклучувајќи ја Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените (CEDAW), и други договори на ОН за човековите права, Целите за одржлив развој (SDGs) и Пекиншката платформа за акција (BPfA).

Положбата на руралната жена

Според податоците од последниот Попис на населението, домаќинствата и становите во 2002 година, Република Северна Македонија има 2.022.547 жители, што е за 3.9 % повеќе во однос на Пописот од 1994 година и 43% повеќе во однос на Пописот од 1948 година. Во Република Северна Македонија според последните статистички податоци(2019) од Државниот завод за статистика живеат вкупно 2.055.004 жители од кои 1.029.848 мажи и 1.025.156 жени, односно бројот на жени и мажи е приближно еднаков што дава за право да заклучиме дека постои баланс во однос на половата структура на населението во Република С.Македонија. Според податоците, постои мала разлика во процентот на жени кои живеат во урбани средини споредено со жени кои живеат во рурални средини.

Кога станува збор за руралните области во нашата држава, постојат многу малку податоци за животот, статусот и улогата на жената. Брзите и многубројни промени, се одразуваат во сите аспекти на животот – образованието, вработувањето, претприемништвото, пристапот до програми за поддршка во земјоделство, политичко учество, право на здравствена заштита, право на социјална заштита и право на правна заштита на жените во руралните средини, а сепак непостојат анализи и извештаи кои даваат податоци за статусот и улогата на руралната жена во македонското општество.

Во руралните средини кои зафаќаат околу 87% од вкупната површина на државата, живее 45% од вкупното население. Земјоделството претставува најзначајна економска дејност во руралните средини која влијае на ублажување на сиромаштијата и невработеноста. Споредбата помеѓу исклучиво земјоделски домаќинства, мешани домаќинства каде барем еден член од семејството е вработен надвор од земјоделството и домаќинства без земјоделски активности, покажува дека мешаните домаќинства имаат најголеми приходи, потоа следат земјоделските домаќинства и како најсиромашни се неземјоделските селски домаќинства.

За периодот 2017-2019 година, во просек 45% од вкупниот број на вработени во државата (342.474) се вработени во руралните средини. Од нив 19% се самовработени, а 12% е неплатен семеен труд.

Со учество од само 35%, диспаратот на вработеноста на жените во однос на мажите во руралните средини останува значителен и е поголем од оној во урбаните средини каде учеството е поизбалансирано и изнесува 43%.

Следејќи ги податоците на Државниот Завод за статистика, на вработени лица според статусот во урбан и рурален дел, евидентна е неповолната положба на жените во руралните средини, особено поради високиот процент на жени кои се неплатени семејни работници.

Вработени според статусот на вработеност, по пол, урбан и рурален дел 2019 година				
Статус на вработеност	Број		Структура по пол	
	жени	мажи	Жени	мажи
Урбан дел				
Вработен	178 247	211 237	39,6	46,9
Работодавец	6 749	15 099	1,5	3,4
Самовработено лице	8 816	25 214	2,0	5,6
Неплатен семеен работник	2 2578	2 500	0,6	0,6
Вкупно	196 390	254 050	43,6	56,4
Рурален дел				
Вработен	86 647	153 352	25,0	44,2
Работодавец	1 567	7 718	0,5	2,2
Самовработено лице	12 065	48 655	3,5	14,0
Неплатен семеен работник	23 544	13 662	6,8	3,9
Вкупно	123 823	223 387	35,7	64,3

*Извор: Анкета за работната сила, Државен Завод за статистика

Високиот процент на рурални жени кои не се активни на пазарот на труд произлегува од нивниот ангажман во домот, како што е грижа за деца, грижа за постари лица и други домашни обврски кои претставуваат неплатена работа. Дури и кога работниот труд на жената е платен, тие заработуваат само **33%** од она што го заработуваат мажите во истиот сектор. Пристапот до ресурси и можности за економско и социјално зајакнување помеѓу мажите и жените во руралните средини е ограничен, па така, **бројот на жени-носители на стопанствата во рамките на вкупниот број земјоделци изнесува само 10,4%, а само 12,01% од жените се сопственици на земјиште** со ниско учество во процесот на донесување одлуки релевантни за производствените активности. Поради неповолната позиција на жените како удел во работната сила и во однос на приходите во семејството, младите жени во руралните области најчесто не ја гледаат својата иднина во земјоделство и се подготвени да останат во руралните области само ако се во можност да добијат друг тип на вработување.

Руралното население е лишено во однос на населението во урбаните области во многу аспекти. Така, 36% од оние кои живеат во рурални области се соочуваат со проблем на пристап до банкарски услуги, 24% имаат ограничен пристап до поштенски услуги и 20% немаат пристап до културни објекти. Основните услуги за транспорт не се достапни или се тешко достапни за 22% од населението во руралните области. Јавниот превоз е повеќе достапен во низинските рурални предели и го користат жените, но поради ограничувањата на патниот превоз тие се во доста неповолна положба бидејќи имаат ограничена мобилност (не можат да дојдат сами на доктор, не можат да ги носат децата до најблиските детски градинки, не можат да ги посетат центрите за социјална заштита за да остварат социјални права, или Агенцијата за вработување за да бараат работа и да бидат редовно информирани, итн. Потребата од подобрување

на патната мрежа во руралните области е нагласена како висок приоритет, како во низинските села (51%), така и во планинските села (54%).

Пристапот до образование за децата од руралните области е донекаде задоволителен што се однесува за основните училишта, додека во однос на средното образование растојанието до училиштата има негативно влијание. Телефонската мрежа (фиксна линија и GSM) ја покрива целата територија на државата, а огромен раст има пенетрацијата на интернетот кој од 1,5% достапност од домаќинствата во 2000 година, се искачи од 58,3% во 2012 година до 82% во 2019 година. Националните и локални телевизии, вклучувајќи кабелски и сателитски и радиа се широко достапни низ целата земја.

Квалитетот на физичката и социјалната инфраструктура во руралните области е влошен во текот на изминатите декади како резултат на недоволното инвестирање во развој и одржување на инфраструктурата. Малите и економски слаби рурални општини имаат значителни проблеми за одржување на квалитетот и пристапот до основните услуги во малите населени места, што резултира со помало задоволство од квалитетот на животот кај руралното население отколку кај оние што живеат во урбаните средини.

Во 2020 година Единствениот Регистар на земјоделски стопанства забележал 175.088 регистрирани земјоделски стопанства. Од нив **38.328 се регистрирани жени како носители на земјоделските стопанства** согласно податоците на МЗШВ.

Според економската големина, половината од вкупниот број од стопанствата се класифицирани во најмалата, прва класа на економска големина која остварува до 2.000 евра вредност од продажба на земјоделски производи годишно и која придонесува најмалку во вкупната пазарна вредност на реализираното земјоделско производство (само 10%). Во втората класа од 2.000 до 4.000 евра спаѓаат околу 20% од стопанствата, во третата класа од 4.000 до 8.000 евра 16,3% и 8,4% имаат економска големина од 8.000 до 15.000 евра. Најголемо учество во вкупната пазарна вредност на производство имаат стопанствата од третата класа со 20%. Според типот на земјоделските стопанства, мешовитите стопанства опфаќаат 30% од вкупниот број 178.125 стопанства вклучени во последното истражувањето од 2016 година, од кои најголем број се оние со мешано растително-добиточно производство (31.409). Останатите 70% специјализирани стопанства генерираат 60% од вкупната вредност на земјоделското производство.

Карактеристиките на работната сила во земјоделството покажуваат дека учеството на вкупното активно население ангажирано во земјоделството во 2019 година изнесува 13,9%. Од вкупно 111.033 луѓе кои се занимаваат со земјоделство, **35% (38.478) се неплатени семејни работници** во најголем дел жени, 49% се самовработени и околу 15% се редовно вработени. Околу 17% (18.379) од вкупната ангажирана работна сила во земјоделството се ангажирани на одредено време или како сезонски работници. Повеќе од половина од вкупно вработените лица во земјоделството се ангажирани во растителното производство, а останатите се занимаваат со мешовитото производство и одгледување на добиток.

Пресметан преку еквивалентни годишни работни единици, ангажираниот труд во земјоделските стопанства во земјата е проценет на 151,5 илјади во 2018 година. Од нив 60% се платени еквиваленти, додека останатите 40% е труд на ангажирани членови на семејните земјоделски стопанства што повторно укажува на веќе констатираниот голем број на неплатени работници во семејни земјоделски стопанства.

Приход на земјоделските стопанства и влијанието на државната поддршка Нето-додадена вредност (НДВ) која претставува вкупна вредност генерирана од земјоделските стопанства од производствена активност, согласно Економските сметки за земјоделството има благо зголемувачки тренд во изминатиот стратешки период. Просечниот износ на НДВ остварен од една годишна работна единица за периодот 2014-2018 година изнесува околу 5.000 евра што е три пати помалку од европскиот просек, што дополнително ја потврдува лошата економска состојба на земјоделците и поголемата стапка на сиромаштија во руралните средини.

Податоците на многу анализи покажуваат дека жените сè уште во мал број учествуваат во процесите на креирање политики и развојни планови во својата заедница, па последователно се исклучени и од процесите на донесување на одлуки кои може позитивно да влијаат на подобрување на нивната положба.

Учеството на жените и мажите во органите на одлучување е регулирано со законската регулатива во Република Северна Македонија. *Законот за еднакви можности на жените и мажите* содржи одредби дека учеството на обата пола во комисии и одбори, односно во органите и телата на одлучување, на национално и локално ниво не треба да е помало од 40%. Но, фактичката состојба покажува дека жените не учествуваат доволно во работата на управните одбори и дека законската регулатива не се почитува.

Направената анализа за учеството на жените во управните одбори, покажува дека учеството на жените е многу мало, а во дел од руралните општини жените воопшто и не учествуваат во работата на управните одбори.

Анализите покажуваат дека жените речиси и ги нема како претседатели на месните заедници, иако за подобрување на положбата на жените во заедницата, од огромно значење е учеството на жените во одлучувањето на ниво на месна заедница. Приоритетите на заедницата се селектираат и дискутираат на ниво на овие облици на организирање на граѓаните и доколку жените се исклучени тогаш нивните потреби и приоритети нема да бидат слушнати, ниту земени во предвид како приоритет на заедницата.

Застапеноста на жените во Советите на општините е еден значаен индикатор за учеството на жената во јавниот и политичкиот живот, особено ако се земе предвид значењето на општинските совети како места каде се креираат локалните политики и каде се одлучува за сите прашања од значење за општината. Учеството на жените во општинските Совети е регулирано со закон. Изборниот законик предвидува афирмативна мерка со која се овозможува учество на обата пола во работата на Советите (истата одредба важи и за изборот на пратеници), односно со одредбата се гарантира дека обата пола во Советите на општината ќе бидат застапени

со најмалку 30%. Анализите на Советите на руралните општини покажуваат мала застапеност на жените како претставници на Советите, а во некои рурални општини и под нивото на одредбата на Изборниот законик што значи многу мала вклученост на жени во процесите на одлучување, но и недоследно почитување на законската регулатива односно исклученост на жените од процесите на одлучување во овие локални самоуправи.

Анализите на застапеноста на жените како водачи на единиците на локална самоуправа, покажуваат дека **од 81 општина на територијата на нашата држава само 6 (шест) се водени од жени**, од кои само 3 (три) жени на позиција градоначалник на рурална општина.

Животот на жените во руралните области на нашата држава денес се менува во однос на минатото, но и покрај позитивните исцекори сепак жените во руралните средини се маргинализирана популација во македонското општество.

За статусот улогата на жените во руралните средини, особено жените –земјоделки во Република Северна Македонија нема многу истражувања, и нема доволно конкретни податоци кои би ја прикажале социјалната и економската положба на жените, како и нивната улога за руралните заедници, иако постојат многу значајни теми кои треба да се истражат.

Бројните економски и социјални промени како резултат на демократијата и аспирациите на нашата држава кон ЕУ и кон позитивните глобални трендови, немаат ист интензитет во секоја сфера на нашето живеење, па освен позитивните придобивки со себе донесоа предизвици од аспект на рамноправноста односно зголемување на родовиот јаз помеѓу жените и мажите, истовремено истакнувајќи го нееднаквиот статус и нееднаквиот пристап до права и можности за жените во руралните средини наспроти жените во урбаните средини, како и нееднаквиот статус на жените работнички во други сектори споредбено со жените-земјоделки, дополнително нагласувајќи ја нивната неповолна положба во општеството како целина.

Да се постигне еднаквост на руралните жени во општеството и добивање на статусот што тие го заслужуваат, потребна е нивна поголема економска автономија и независност, како и соодветна застапеност во политичкиот живот.

Патријархалниот систем во семејството во однос на донесувањето одлуки и традиционалната поделба на машко-женски работни места и улоги сè уште се во голема мерка пречки за жените во руралните средини.

Улогата на жените во руралните средини на нашата држава сè уште е непрепознаена и “невидлива” од институциите, иако тие се столбот на руралните заедници и одржливиот рурален развој.

Потребно е разбирање, вреднување и афирмирање на руралните жени, како и поддршка за нивно економско јакнење и охрабрување за поактивно вклучување во социјалниот и културниот живот, преку овозможување на пристап до права и институционална поддршка, како и создавање на услови за нивно активно вклучување во локалните процеси на планирање на развој.

Методологија

Анализата е спроведена врз основа на две димензии, примарна и секундарна. Прибирањето и анализата на примарните податоци од терен се базира на теренско истражување и спроведени фокус групи реализирани според претходно подготвен прашалник. Секундарните податоци се добиени врз основа на анализа на законската рамка, програми, стратегии и претходни истражувања за жените во руралните средини и жените ангажирани во земјоделство на локално, национално, европско и глобално ниво.

За потребите на анализата спроведено е квантитативно истражување со семи-структуриран прашалник и квалитативно истражување со метод на фокус групи во руралните средини на општините Долнени, Кривогаштани, Крушево и Прилеп. Целна група на квантитативното и квалитативното истражување се жени кои живеат во руралните средини вклучени во земјоделски активности на возраст над 18 години.

Главна цел на теренското истражување и фокус групите е да се стекне увид во потребите на жените во руралните средини за социјални услуги како и нивниот квалитет, пристапот до права од земјоделска дејност, запознаеноста со мерките на релевантни програми за поддршка на земјоделството и руралниот развој, како и влијанието на пандемијата со КОВИД-19 врз нивниот живот.

Пополнувањето на анкетниот прашалник е анонимно бидејќи така може да се влијае на вклучување на повеќе жени во анкетирањето, како и во добивањето на искрени одговори. Поголемиот број од прашањата имаат понудени одговори со можност за додавање на одговори кои не се наведени во понудениот избор. Прашањата опфаќаат различни области од животот на жените во руралните средини.

Првиот дел од истражувањето е спроведено во тек на месеците септември и октомври 2020 година на подрачјето на четири општини Долнени, Кривогаштани, Крушево и Прилеп (рурален дел) и се опфатени 400 жени кои живеат на целната територија, а вториот дел од истражувањето е спроведен во тек на месец март 2021 година и опфаќа 100 жени кои живеат на територијата на погоре наведените општини.

Со анализа на одговорите од анкетните прашалници и спроведените фокус групи, резултатите се претставени во облик на дијаграм и/или инфографици.

Анализата се заснова на квантитативни индикатори, а за нивно анализирање и дополнување се користат квалитативни податоци од истражувања и од фокусирани групни дискусии спроведени за потребите на оваа анализа.

Резултатите од истражувањето се надополнети со компаративна анализа од други земји, со цел да се разгледа поширок контекст на можности за економско и социјално унапредување на животот на жените во руралните средини.

Резултати од истражувањето

Вкупниот број на учесници во теренското истражување изнесува 400 и опфатена е старосна граница од 18 до 74 години. Најголем дел од испитаниците (29%) се на возраст од 40-49 години, а најмал дел (3.75%) се на возраст над 70 години. Учеството на испитаниците според возраста е дадено во следната табела

Возраст	Број на испитаници	%
18 – 29	87	21.75
30 – 39	98	24.5
40 – 49	116	29
50 – 59	47	11.75
60 - 69	37	9.25
Над 70 години	15	3.75
Вкупно	400	100.00

Образованието и стручната обука има значително влијание врз зајакнувањето на жените во руралните области од аспект на професионален развој и економска независност. Најголем број учесниците (53,25%) имаат завршено средно училиште, бројот на високообразовани (дипломски студии, магистратура, докторат) е 91 (22.75%), наспроти 96 (24%) испитаници со основно образование и незавршено средно образование.

Степен на образование:	Број на испитаници	%
Основно образование	96	24
Средно образование	213	53.25
Вишо образование	11	2.75
високо (дипломски)	75	18.75
Магистерски студии	5	1.25
Докторски студии	0	0
Вкупно	400	100

Приходите во семејството играат значајна улога во квалитетот на животот на сите членови во семејството. Анализата покажа дека најголем дел од испитаничките кои се активно вклучени во земјоделско производство од каде генерираат приходи за егзистенција, како резултат на пандемијата со КОВИД-19 и ненавремената финансиска поддршка од националните

програми живеат на праг на сиромаштија.

Просечен месечен приход во Вашето семејство (во период на пандемија од КОВИД 19):	Број на испитаници	%
до 10.000 МКД	58	14.5
10.000 - 20.000 МКД	85	21.25
20.000 - 30.000 МКД	88	22
30.000 - 40.000 МКД	17	4.25
40.000 - 50.000 МКД	10	2.5
над 50.000 МКД	12	3
незнам	66	16.5
преферирам да не одговорам	64	16

Голем дел од испитаниците (**57.75%**) имаат недоволен приход за достоинствен живот и задоволување на потребите според пазарната потрошувачка кошничка наспроти 9.75% кои може да ги задоволат основните потреби за живот. Дел од испитаниците (16.5%) не ги знаат приходите во семејството, а 16% одбиле да одговорат на прашањето.

Стандардот на живеење е тесно поврзан со можностите или неможностите за социјални активности. Забележана е ниска стапка на социјална вклученост кај жените од постара возрасна група и со низок степен на образование. Од испитаниците 84% поседуваат мобилен телефон, а 74% во домаќинствата поседуваат компјутери. Пристап до интернет имаат 78% од испитаниците.

Социјалната инфраструктура е предизвик за жителите особено жените во руралните средини. Во дел од целните општини каде е спроведено истражувањето, испитаниците се соочуваат со ограничен пристап до информации од социјалните институции, општините немаат социјални работници (Општина Кривогаштани, Општина Долнени) со што за информирање и остварување на права од социјална заштита се приморани да патуваат над 30км за да го посетат регионалниот центар за социјални работи. *Непостоењето на детски градинки, непостоењето на центри за згрижување на лица со попреченост, немањето можности за превоз за лица со попреченост, непостоењето на услуги за грижа на стари лица* и др. доведува до преземање на целокупната грижа за членовите на семејството, што дополнително ја зголемува оптовареноста на жените во руралните средини за грижа за семејството а истовремено и вклученост во економски активности во земјоделска дејност.

Голем дел од испитаниците (38%) не се воопшто задоволни од социјалната инфраструктура зошто им е оневозможен пристап до програмите за социјална заштита, 45% се делумно задоволни, а 17% од жените ги оствариле правата од социјална заштита и се задоволни од пристапот до социјални услуги и права.

Од вклучените испитаници 8% немаат здравствено осигурување, додека 60% не се вклучени во системот на пензиско осигурување. **Поради недостаток на финансии, руралните жени со статус на неплатени работнички на земјоделските фарми не се во можност да плаќаат самостојно пензиско осигурување (84%).**

Со демографските промени, многу рурални области немаат пристап до јавна и медицинска инфраструктура. Економската состојба на државата, руралната депопулација, миграцијата на младите, одливот на високо квалификуван кадар во други земји, имаат негативно влијание врз обезбедувањето на здравствени услуги и здравствена заштита. Особено, во тешка ситуација се наоѓаат постарите лица во руралните средини кои се занемарени во пристапот до здравствена заштита.

Колку се задоволни од пристапот до здравствена заштита, покажуваат податоците дека 20% се принудени да бараат здравствена заштита над 20км подалеку од местото на живеење. Имајќи ја предвид состојбата на здравствениот систем на локално, регионално и национално ниво сепак 60% од испитаниците делумно се задоволни од пристапот до здравствени услуги. 20% од испитаниците не се задоволни од здравствената инфраструктура, и особено се нагласува потребата од пристап до примарна здравствена заштита односно рурален доктор, пристап до гинеколог, стоматолог, а неопходност е постоењето на итна медицинска помош.

Голем предизвик за руралните жени активно ангажирани во земјоделство е мајчинството и правото на платен надоместок при отсуство поради бременост, раѓање и мајчинство. Заштитата на мајчинството е од суштинско значење за унапредување на здравјето, исхраната и благосостојбата на мајките и нивните деца, и претставува првиот клучен чекор од сеопфатниот сет на политики за грижа што промовираат економско зајакнување на жените, спречуваат неформализација и им овозможуваат на поединците и општествата да напредуваат, особено од аспект на демографските транзиции. Социјалните бенефиции за време на бременост, раѓање и мајчинство што обезбедуваат сигурност во приходите се основна компонента на заштитата на мајчинството. Сепак, тие сè уште опфаќаат малцинство жени во Северна Македонија, односно мал процент од оние кои се вработени, работници во формалната економија се ефективно заштитени со парични надоместоци во случај на мајчинство.

Од анкетираниите испитанички **21% искористиле право на платено породилно отсуство**, од кои 19% се жени кои се/биле вработени во јавен или приватен сектор, а земјоделството им е секундарна дејност. Останатите **2% се жени кои се вработени во семејните земјоделски стопанства регистрирани како бизнис ентитети со статус на правен субјект чија примарна дејност е земјоделството. Од останатите 79% на жени кои немале право на платено отсуство поради мајчинство, 31% имаат статус на невработени лица, а останите 48% се регистрирани како индивидуален земјоделец и имаат статус на вработено лице.**

Поради економските притисоци и недостатокот на сигурност на приходот, повеќето жени ангажирани во земјоделство не се во можност да си дозволат значително да го намалат обемот на работа пред и по

породувањето, па како последица продолжуваат со работни активности и во доцна бременот или почнуваат со работа прерано по породувањето со што се изложуваат себеси и своите деца на значителни здравствени ризици, како предвремено породување, несакан абортус, и сл.

ПРИСТАП ДО ПРАВА И УСЛУГИ ЗА ЖЕНИТЕ ОД РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

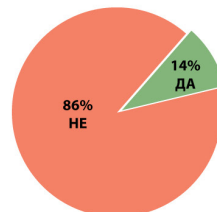
Дали сте задоволни од пристапот до социјална заштита во Вашата средина?

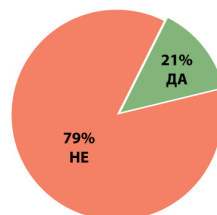
Дали сте задоволни од пристапот до здравствена заштита во Вашата средина?

Дали сметате дека пристапот до права од економска, социјална и здравствена заштита за жените во руралните средини е еднаков со жените во урбаните средини?

Дали сте користеле породилно отсуство?

Од истражувањето спроведено на 100 жени активно вклучени во земјоделство на возраст од 20-45 години се добиле следниве податоци: На 36 од нив им била дијагностицирана патолошка бременост уште во првото тромесечие од бременоста, но заради обезбедување на приход продолжиле со земјоделски активности, и тоа 22 од нив вршеле полесни земјоделски активности до самиот датум на раѓање (породување).

Од испитаничките, четиринаесет искажале дека како последица на физичка активност (земјоделски активности) имале несакан абортус, а кај дванаесет од нив е евидентирано предвремено породување. Зголемениот обем на работа во земјоделското стопанство влијаел да

педесет и четири испитанички започнат со земјоделски активности два месеци по породувањето.

Поради неможност за истовремена грижа за детето и остварување на приход, голем дел од нив прекинале со доење и заради материјална несигурност започнале со исхрана на бебето со кравјо млеко од трет месец од раѓање, а некои од нив поради немање мајчино млеко започнале со прихрана со препечено брашно и гриз уште од 40от ден на бебето.

Кај поголем дел од родените деца биле забележани здравствени проблеми: пад на имунитет, опструкции, бронхитиси, намален вид, и сл.

Во истражувањето е детектиран проблемот на **(не)право на користење на платено боледување, или платено отуство од работа поради грижа за себе, за дете или член во семејството**. Ова дополнително го отежнува работното оптоварување на руралната жена, намалувајќи ја грижата за сопственото здравје заради егзистецијалниот притисок.

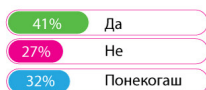
Голем дел од испитаниците односно **86% од жените во руралните средини сметаат дека се соочуваат со ограничени можности во секоја сфера на живеењето**, и дека немаат еднаков пристап до права и можности кои ги уживаат жените од урбаните средини. Мал дел (14%) од испитаниците (жени кои живеат во руралните средини кои граничат со урбаниот дел на Прилеп) искажале став дека имаат пристап до исти права и можности како жените од урбаните средини.

Резултатите од истражувањето детектираат дека во голем дел од семејствата на испитаниците е доминантна патријархалната семејна заедница што најмногу се рефлектира во сопственичката структура на имотот или економијата, така што само 28% од учесниците во истражувањето одговориле дека имаат имот и/или земјиште во своја сопственост, односно сопственици на имот се 8%, земјиште поседуваат 16%, сопственици на семејната фарма се 2%, и 2% се изјасниле дека поседуваат и имот и земјиште. Интересен е податокот дека во дел од одговорите е забележано сопствеништво на имотот или земјиштето на синот, но ниту во еден одговор не е наведено дека ќерката поседува имот или земјиште.

Активната работна ангажираност во земјоделски активности е од 8-10 часа кај 38% од испитаниците, а и повеќе од 10 часа кај голем број од испитаниците (31%), што надополнето со времето за грижа за домот и семејството, ја нагласува долготрајната и физички исцрпувачка активност на руралните жени.

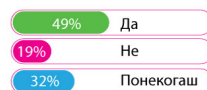
Покрај вклученоста во земјоделски работи и активности, 27% од испитаниците одговориле дека не учествуваат во одлуки поврзани со земјоделското производство. За прашања поврзани со инвестиции, купување или продажба на имот и/или опрема, 32% од испитаниците понекогаш се консултирани, а во однос на распределување на семејниот буџет само 46% од испитаниците донесуваат одлуки. Ова го ограничува нивниот капацитет да придонесат за подобар живот, и да ги искористат новите можности за индивидуален и семеен напредок, и одржлив развој на заедницата.

Вклученост на жените во руралните средини во донесување на одлуки во домаќинството

Учество во донесување на одлуки поврзани со земјоделското производство

Жените од руралните средини имаат помало влијание врз процесот на донесување на одлуки во семејството во споредба со мажите. Подредена е нивната улога во донесувањето на одлуки поврзани со распределба на семејниот буџет и планирањето на земјоделското производство.

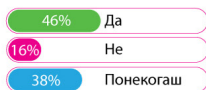

Учество во донесување на одлуки за купување, продажба или трансфер на средства во домаќинството

Учество во донесување на одлуки за распределба на семејниот буџет

Имот во своја сопственост

Мал дел од Жените во руралните средини се сопственици на имотот или на материјалните средства.

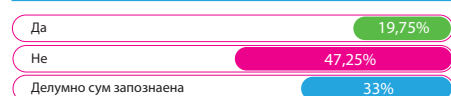
Овозможувањето на жените целосно да учествуваат во донесувањето одлуки во домаќинството и заедницата води до подобрена благосостојба и отворање на можности за идните поколения, со што се намалува сиромаштијата за идните генерации и се дава придонес за долгорочен социо-економски развој.

Анализите на национално ниво покажуваат дека жените од урбаните средини учествуваат во поголем процент во покренувањето на локалните иницијативи и во нивното спроведување, исто така и нивната застапеност во органите и телата на одлучување е многу поголема за разлика од жените од руралните средини.

Само 19.75% од испитаниците се запознаени со можностите за активно учество во процесите на креирање политики на локално ниво, 33% од нив се делумно запознати, а голем дел од нив 47.25% не се запознати и имаат стереотипно гледање на улогата на жената како носител на промени во општеството.

Дали сте запознати со можностите за вклучување на жените во процесите на креирање на политики на локално ниво во Вашата општина?

Дали сте дел од месна заедница, економска, политичка или социјална група во Вашата општина?

Најчести начини на учество во процесот на донесување одлуки во заедницата се активностите во политичка партија и општинските состаноци/дебати/јавни расправи. Од 400 испитанички ниту една не е дел од Советот на општината или претставник во одбор на јавна институција. Постои незаинтересираност и ниско ниво на свесност на жените за учество во креирањето на јавните политики на локално ниво, како и непостоење на организирано женско делување за подобрување на позицијата на руралната жена во општеството што придонесува за создавање за услови за непочитување на законската регулатива за застапеноста на жените во процесите на одлучување на локално ниво.

Недоволниот проток на информации негативно влијае на социо-економската положба на жените во руралните средини. Работните обврски, ниското ниво на дигитална писменост кај постарата популација проследени со малиот проток на информации за развој на профитабилно земјоделство и достапни можности во руралните средини преку медиумскиот простор оневозможуваат навремени активности и интервенции за подобрување на квалитетот на живот во руралните средини.

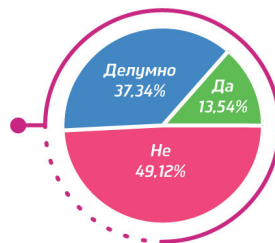
Голем дел од жените во руралните средини (49.12%) не се информирани за можностите за советодавна и финансиска поддршка преку Националната програма за земјоделство и рурален развој. Со можностите за финансисирање на проекти со поддршка на фондовите од Европската Унија не е запознато мнозинството (51.13%) од испитаниците. За можностите на ИПАРД програмата преку мерките кои се креирани за поддршка на економски активности во земјоделска дејност со посебен фокус на поддршка на жени, не се информирани голем дел од испитаниците, кои воедно се изјасниле дека имаат потреба од информативна и советодавна поддршка за аплицирање на постоечките мерки.

Информираност на жените од руралните средини за мерки и активности за нивна поддршка

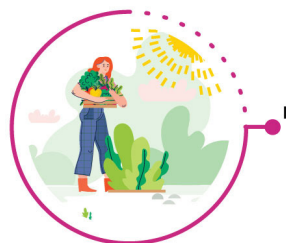
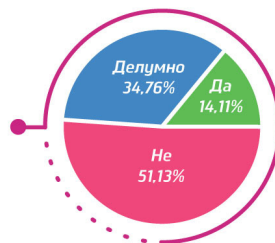
Жените во руралните средини се соочуваат со недостапност на информации за мерки и активности кои целосно или делумно се наменети за нив, и чие искористување може да даде значителен придонес во подобрување на нивната социо-економска положба, и развој на жената од руралната средина во успешен претприемач.

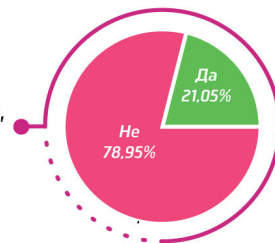
Запознаеност со мерките од националната програма за земјоделство и рурален развој

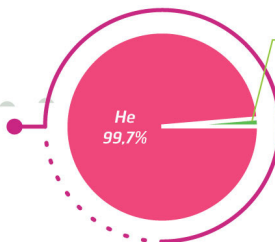
Запознаеност до мерките од ИПАРД програмата и можностите за поддршка на жени

Информираност за достапните програми и мерки за самовработување, започнување на бизнис и поддршка на бизниси водени од жени

Жени-корисници на мерката за доделување на (неповратни) средства за самовработување и започнување сопствен бизнис

Ниско ниво на информираност од 21.05% за достапните програми и мерки за самовработување, започнување на бизнис и поддршка на бизниси водени од жени. Од 400 жени вклучени во истражувањето, само една започнала сопствен бизнис преку програмата за самовработување. Важно е да се напомене дека 72% од испитаниците не се запознати со Мерката 115 - Поддршка за активен женски член во земјоделското домаќинство креирана со цел елиминирање на родовата нееднаквост и зајакнување на жените преку поддршка за зголемување на земјоделската продуктивност со што ќе се придонесе за развој на целата заедница.

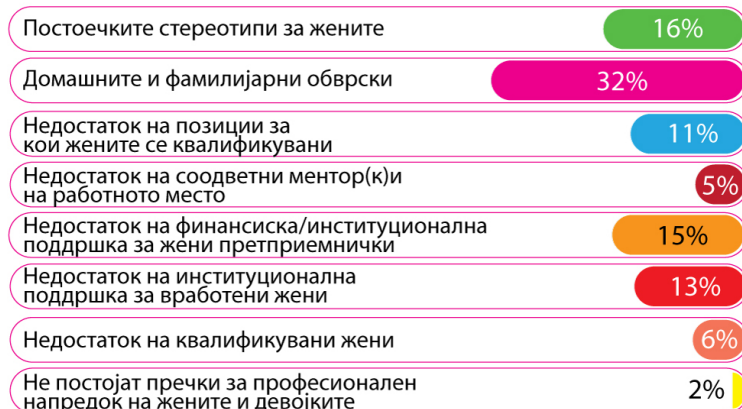
Жените во руралните средини влегуваат во маргинализирани групи, а едни од причините се традиционалните норми кои ги ограничуваат

во нивниот развој. Иако е забележан значаен напредок во економското јакнење на жените во руралните средини и нивна поголема вклученост и одлучувачка моќ, сепак сè уште постојат бројни предизвици кои ги оневозможуваат нивните аспирации за професионален развој како клучна патека кон социјалното и економското јакнење, и активното учество во сите сегменти на животот.

Учесниците во истражувањето во голем дел (98%) ги идентификуваа стереотипите за жените (16%), домашните и фамилијарни обврски (32%), недостатокот на финансиска и институционална поддршка на жени-претприемнички (15%), недостатокот на институционална поддршка за вработени жени (13%), недостатокот на работни позиции во руралните средини за кои жените се квалификувани (11%), како и недостатокот на квалификувани жени (6%) и соодветни ментори за работни позиции (5%) како клучни пречки за професионален напредок на жените во руралните заедници. Само 2% од испитаниците се изјасниле дека нема пречки за професионален напредок за жените во руралните средини.

Што сметате дека е најголема пречка за професионален напредок на жените и девојките во Вашата заедница?
(Можни се повеќе одговори)

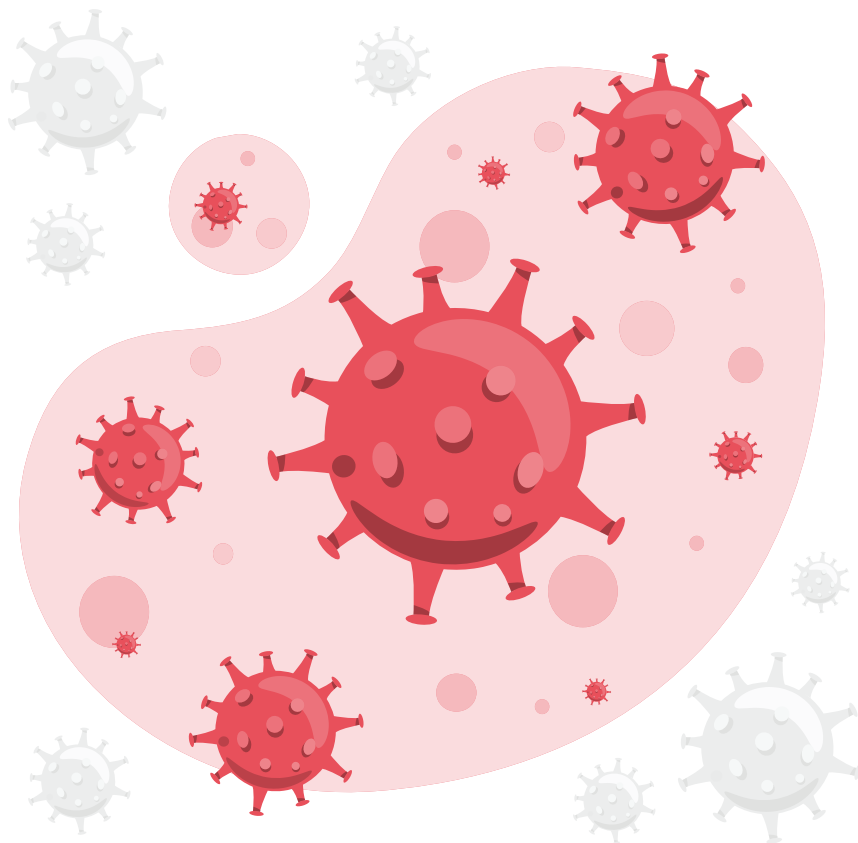

Дел од испитаниците дадоа свои препораки за креирање на мерки кои може да дадат значаен придонес за обезбедување социјална и здравствена заштита, родова еднаквост, заштита од дискриминација и економско јакнење на руралните жени.

Дел од препораките се следниве:

1. Подобрување на здравствената и социјалната инфраструктура
2. Обезбедување на платен надоместок за боледување за регистрирани земјоделци
3. Обезбедување на платен надоместок при бременост, раѓање и мајчинство за регистрирани земјоделци
4. Подобрување на законската регулатива за наследство
5. Субвенционирање земјоделски стопанства
6. Зголемување на бројот на работни места во руралните области
7. Подобрување на руралната инфраструктура поврзана со развојот на земјоделството
8. Едукација, унапредување и обука на луѓето во селата
9. Воспоставување на мобилни информативни и советодавни тимови во руралните општини
10. Поддршка на женското претприемништво.

Влијанието на Пандемијата со КОВИД-19 на руралната жена

„Можеби сите дојдовме со различни бродови, но сега сите сме во истиот брод.“

Мартин Лутер Кинг

Македонските жени во руралните средини се погодени непропорционално, бидејќи пандемијата од КОВИД-19 дополнително ги зголеми веќе постоечките структурни, економски, социјални и технолошки нееднаквости.

Од неплатени домашни работници до егзистенцијални земјоделци и сезонски земјоделци, руралните жени кои најчесто се дел од неформалната економија, работејќи во небезбедни услови, остварувајќи пониски приходи, без никаква заштита од законите за работни односи, социјални бенефиции, здравствено осигурување или платено боледување се најпогодени од социо-економските ефекти на пандемијата.

Истражувањето на ЛАГ АГРО ЛИДЕР ги детектираше следните предизвици со кои се соочија руралните жени за време на пандемијата со КОВИД – 19:

- *Непристапност до информации за КОВИД-19, како и ненавремено информирање за заштитните мерки за заштита и превенција од КОВИД-19 и воведувањето на карантин на територијата на целата земја*
- *Необезбедена поддршка и заштита од дезинформации*
- *Отежнат пристап до здравствена и социјална заштита*
- *Загуба на работно место*
- *Неможност за користење на надоместок за отсуство поради болест за жени со статус на регистриран индивидуален земјоделец*
- *Зголемување на неплатената домашна работа вклучително и грижата за болен член на семејството, како и обврската за вклучување и надзор на виртуелната образовна програма на децата со воведувањето на учење на далечина*
- *Зголемување на родовиот “јаз”*
- *Намалување на приходите (од 30% до 80%) како резултат на затворањето на локалните пазари*
- *Препораките за физичко растојание имаа негативно влијание врз жените кои активно се занимаваат со земјоделски активности. бидејќи жените немаат ист капацитет како мажите за физичка работа, тие активностите ги спроведуваат со взаемна помош, така да стравот од вирусот, физичката дистанца и социјалната изолација во критичен период од земјоделскиот циклус придонесоа за негативните последици врз земјоделските приноси*
- *Егзистенцијална несигурност поради ограничените можности за пристап до ресурси за производство поради намалени приходи и ограничувања во синџирот на добавувачи*
- *Многу од жените-земјоделци (76%) вклучени во истражувањето како резултат на економската состојба проследена со негативното влијание на КОВИД-19 се изјасниле дека живеат во сиромаштија.*
- *Ненавремената исплата на субвенциите, намалените приходи, растот на трошоците за живот, проследени со исклученоста на руралните*

жени од економските мерки на Владата за справување со КОВИД-19, ги продлабочи постоечките лоши економски состојби на руралните жени во македонското општество.

- Пандемијата со КОВИД-19 ги интензивира постоечките предизвици и борби на руралната жена, што ги охрабри земјите во светот да ги насочат политичките интервенции и да креираат мерки согласно специфичните потреби на руралните жени, свесни дека жените вклучени во земјоделство се од клучно значење за ублажување на тековниот економски пад, забрзување на закрепнувањето од негативното влијание на пандемијата во руралните средини и намалување на постоечките родови нееднаквости.
- Во Република Северна Македонија тековната пандемија го врати назад напредокот што беше постигнат за подобрување на социо-економската состојба на руралната жена, и сè уште се ризикува да се вратат многуте добивки што се постигнати, доколку веднаш не се преземат иницијативи за здравствена и социјална заштита, родова еднаквост и економско јакнење на руралните жени.

Заклучоци

Анализата покажа дека руралните жени се соочуваат со низа сериозни бариери за пристап до важни социјални услуги, права од здравствена заштита и економски бенефиции кои ги попречуваат да постигнат подобри услови за живот и да ги развиваат своите потенцијали за одржлив развој на заедницата.

Врз основа на презентираниите податоци може да се донесат неколку општи заклучоци за положбата на руралните жени во македонското општество:

- **Родовата нееднаквост помеѓу жените и мажите е особено нагласена во руралните средини.** Жените од руралните средини даваат значителен придонес за развој на руралните заедници во сите региони, а сепак се соочуваат со повеќе ограничувања отколку мажите во пристапот до клучните производствени ресурси, како што се земјата и услугите, потоа пристапот до финансии, право на сопственост на имот, земјиште или опрема и помагала; тие се соочуваат со дискриминација во поглед на нивното учество на пазарот на труд и надоместоците односно платите за нивниот работен ангажман, неплатената домашна работа, нискиот степен на вклучување во донесувањето на одлуки во семејството и др. Еднаквиот пристап до ресурси и можности и овозможувањето на жените целосно да учествуваат во донесувањето одлуки во домаќинството и заедницата, води до напредок и перспектива за идните поколенија, со што се намалува сиромаштијата за идните генерации и се придонесува за долгорочен социо-економски развој. Затоа, затворањето на „родовиот јаз“ за пристап до средства, ресурси, услуги и можности е идентификувано како еден од најефикасните пристапи за борба против руралната сиромаштија.

- **Достапноста на здравствените услуги е на ниско ниво, проследено со неможност за пристап до права од здравствена заштита согласно меѓународните препораки, како и ниско ниво на здравствено осигурување.** Најголем дел од руралните жени, и воопшто руралните жители мораат да патуваат до градот за специјалистички прегледи, посета на гинеколог, стоматолошки прегледи, како и набавки на лекови, па како последица на тоа многу од нив ги одложуваат редовните здравствени прегледи и ја намалуваат грижата за сопственото здравје.

Неможноста да остварат право на платен надоместок при болест и спреченост за работа за руралните жени регистрирани како индивидуални земјоделци или носители на семејни земјоделски стопанства, дополнително ја отежнува нивната положба, и ги доведува во здравствен и егзистенцијален ризик.

- Тројното оптоварување во репродуктивната, продуктивната и социјалната сфера се продлабочува со товарот на **неплатено отсуство поради бременост, раѓање и мајчинство за жени регистрирани како индивидуални земјоделци или носители на семејни земјоделски стопанства.**

Заштитата на мајките е фундаментално право на жените работнички кое е предвидено во клучните универзални договори за правата на

човекот. Во Универзалната декларација за правата на човекот од 1948 година е наведено дека мајките и децата имаат право на специјална грижа и помош, како и на социјална заштита. Во Интернационалната конвенција за економски, социјални и културни права (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights - ICESCR2) од 1966 година е вклучена специјална заштита на мајките во текот на одреден период пред и по породување заедно со платено отсуство или отсуство со соодветни социјални придобивки. Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жени (The Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women - CEDAW) повикува на специјални мерки за гарантирање на заштита на мајчинството, признаено како суштинско и фундаментално право. Заштитата на мајчинството е од огромно значење за Интернационалната организација на трудот (International Labour Organization - ILO) по усвојувањето на првата Конвенција за заштита на мајчинството од 1919 година. Заштитата на мајчинството е проследена со правото на паричен надоместок за време на породилно отсуство, кое право е загарантирано со законодавна рамка во многу земји. Во Северна Македонија ова право е регулирано во Законот за работни односи и Законот за здравствено осигурување, но жените регистрирани како индивидуални земјоделци или носители на семејни земјоделски стопанства, и покрај статусот на здравствени осигуреници немаат право на здравствени бенефиции според националната законска рамка.

- **Услугите за социјална заштита во голем дел се достапни за поголем процент од руралното население,** кое традиционално обезбедувањето на социјални услуги го потпира на сопствените ресурси. Поради непостоење на социјална инфраструктура, или малиот капацитет на постоечката социјална инфраструктура, руралните жени ја преземаат целосната грижа за своите деца, како и грижата за постарите членови во семејството и/или лицата со попреченост кои се дел од нивното семејство. Може да се укаже на дискриминација на руралните жени поради потешкотии за остварување на права од социјална заштита, потешкотии до пристап до социјални услуги, ограничени можности за пристап до програми за доедукација и преквалификација. Голем дел од руралните жени не се информирани и немаат знаење за правата од социјална заштита, како и постапките за аплицирање за одредена мерка за социјална заштита, па поради ограничениот пристап до информации проследен со непочитувањето на локалните власти на законските препораки за обезбедување на социјален работник во служба на руралното население, тие не се во можност да ги остварат своите права од социјалната сфера. Треба да се потенцира и ниското ниво на свесност за важноста на пензиското и инвалидското осигурување, како и постапката за регулирање на социјалното осигурување.

- **Учеството на руралните жени во процесите на одлучување на локално ниво е на многу ниско ниво.** Постои недоволна средина за воспоставување на еднакви можности за жените и мажите како и нивното унапредување во посебните области на општествениот живот, што е утврдена во нееднаквата застапеност на обата пола во процесите на креирање на политики и одлучување за програми и интервенции на развој на локално ниво. Ниската свест и незаинтересираност на жените за учество во креирањето на јавните политики на локално ниво, проследени со непостоење на политичка волја од локалните власти за вклучување на

жените во политичкиот и јавниот живот и непочитувањето на законската регулатива за застапеноста на жените во процесите на одлучување води кон неможност за постигнување на целосна рамноправност на руралната жена во општеството.

- За разлика од мнозинството од населението, и покрај воведувањето на програми за намалување на сиромаштијата, **економската состојба на руралната жена и земјоделските стопанства покажува дека тие живеат во релативна сиромаштија.** Поради несоодветна распределба на статистичките податоци, не е можно да се утврди колку е полоша економската состојба на жените во руралните области во однос на просекот на жените во урбаните области, што оневозможува да се креираат програми и мерки кои би соодејствувале на реалните потреби на руралните жени.

- Економската позиција на жените е неповолна и пристапот до услуги за економско јакнење е ограничен. **Жените во руралните области се соочуваат со мали можности да бидат вработени надвор од домаќинството и во неземјоделски сектори на економијата.** Важно е да се напомене дека непостојат позиции кои соодејствуваат на професионалната ориентација на жените во руралните средини, така да и покрај образовниот статус и професионалната определба, тие се вклучени во земјоделски активности со ниска продуктивност, а многу од нив не остваруваат сопствен приход.

- **Услугите за поддршка за вработување и економско јакнење преку формални и неформални програми и обуки, се слабо достапни во руралните средини.** Програми за стекнување на нови знаења и вештини, особено програми кои би биле прилагодени на локалните економски услови и цели за развој воопшто не постојат, со што се занемарува фактот дека за локалниот развој и намалување на диспаритетот помеѓу урбаните и руралните средини, пресудно значење имаат човечките ресурси. Жените во руралните средини имаат потенцијал за диверзификација на економијата, но потребна им е информативна, едукативна и менторска програма и поддршка за да создадат одржлива диверзификација на руралната економија на локално ниво.

- **Пристапот до информации за програми за поддршка за вработување и самовработување е неповолен,** па руралните жени се оневозможени да ги реализираат своите развојни проекти и да си обезбедат економска независност преку претприемништво и самовработување.

- **Информираноста на руралните жени за достапните програми и мерки кои се креирани да создадат поволни услови и можности за жените во руралните средини е на ниско ниво,** на што укажува малиот процент на учество на жените во користењето на овие мерки за поддршка. Постојат многу мерки од Националната програма за земјоделство и рурален развој, но и од ЕУ програмата (ИПАРД) кои директно или индиректно се насочени кон поддршка на руралните жени, но стапката на искористеност е мала. Недостигаат информираност, советодавни услуги и институционална поддршка за развој на потенцијалот на руралните жени преку добри практики, модернизација и дигитализација за да се постигне развој на земјоделството и одржлив рурален развој.

Услугите кои се значајни за воспоставување на квалитетен животен стандард, квалитетен живот и социо-културно учество се слабо достапни за руралните жени. Податоците укажуваат на **постоечки форми на депривација на руралните жени од аспект на социјална заштита, здравствена заштита, образование, економија, култура и јавно учество.**

Неопходни се мерки насочени кон креирање на **пристојни работни места, обука за претприемништво и пристап до образование, инфраструктура и финансии, проследени со заштита на руралните жени од неприфатливи форми на работа, зајакнување на здравствената и социјалната заштита, почитување на нивниот глас во политичкиот и јавниот живот и затварање на јазот на дискриминација** како клучни елементи потребни за трансформативно дејствување во насока на подобрување на состојбата на руралната жена во македонското општество.

„Промената не е неизбежна, туку се остварува преку непрекината борба.“

Мартин Лутер Кинг

Руралните жени - ТИЕ кои имаат најголема одговорност за хранење и растење на следните генерации се оставени без поддршка иако секојдневно се соочуваат со бројни предизвици, а се најтешко погодени од пандемијата со КОВИД-19.

Време е да го препознаеме значајниот придонес што тие го даваат за нашите семејства, заедници и нашата држава, и да се осигураме дека ќе бидат поддржани и заштитени секогаш, а особено во ова неизвесно време.

Препораки

Со цел да се обезбеди родова еднаквост, социјална правда, егзистенција и економска независност на руралните жени, треба да се постигне одржлив и инклузивен рурален развој преку стимулативна економска средина и квалитетни услови за живот. Таков сеопфатен пристап подразбира дејствување во неколку насоки - економска, социјална, културна сфера; дејствување на повеќе нивоа – национално, локално и ниво на рурална заедница; како и активно учество на различни засегнати страни.

Овој пристап одговара на целите и приоритетите на Европската Унија од аспект на родова еднаквост, заштита од дискриминација, борба против сиромаштија и социјална исклученост, економски раст и др.

Во согласност со меѓународните вредности и врз основа на резултатите од анализата на положбата на руралната жена во македонското општество, идентификувани се следниве препораки наведени по редослед на приоритет:

- **Препораки насочени кон остварување на права и подобрување на квалитетот на услуги од здравствена заштита**
 - Остварување на право на надоместок за отсуство поради болест за индивидуални земјоделци
 - Остварување на право на надоместок за отсуство поради бременост, раѓање и мајчинство за жени со статус – регистриран индивидуален земјоделец
 - Зголемување на опфатот со здравствено осигурување за жените во руралните средини
 - Зголемување на достапноста на превентивна здравствена заштита и унапредување на здравјето во оддалечените рурални области
- **Препораки насочени кон остварување на права и подобрување на квалитетот на услуги од социјална заштита**
 - Намалување на родовиот “јаз” во руралните средини
 - Подигнување на свеста за важноста на пензиското и инвалидското осигурување и зголемување на информираноста за можностите за регулирање на оваа форма на осигурување
 - Зголемена достапност на услугите од социјална заштита
 - Зголемување на достапноста на услуги за грижа и згрижување на деца, грижа за деца со попреченост, како и грижа на стари лица
 - унапредување на вклученоста на жените во процесите на одлучување на национално и локално ниво

- **Препораки насочени кон економско јакнење на руралната жена**

- Креирање на активни мерки за вработување според потребите и потенцијалот на руралните жени
- Поддршка за женско претприемништво и самовработување
- Воспоставување на институционална инфраструктура
- Поддршка на независни „проекти“ на жени во семејните стопанства
- Олеснет пристап до сопственост на имот и земјиште
- Подобрување на потенцијалот на руралните жени вклучени во земјоделско производство преку поддршка за пристап до инпути за производство, современи технологии и обезбедување на пристап до современ пазар на земјоделско производство
- Поддршка на граѓански организации кои ќе нудат советодавна и менторска поддршка

За намалување на негативните последици од КОВИД-19 врз руралните жени кои работат во земјоделството неопходно е воспоставување на **родово – сензитивни политики** преку:

- Обезбеден пристап на жените до информации и советодавна поддршка
- Проширување на програмите за здравствена и социјална заштита, вклучувајќи финансиски надоместок при боледување и финансиска поддршка за достоинствен живот
- Обезбеден пристап на жените-земјоделци до пазарите и земјоделските ресурси
- Дигитализација на земјоделскиот пазар преку вмрежување на малите производители со потрошувачите
- Воведување на стимулативни пакети и субвенции за земјоделските стопанства

За да се ограничи сегашната и идната несигурност во приходот, македонската влада треба да размисли за *проширување на пристапот до надоместоци за невработеност на загрозените групи вклучително и жените –земјоделки, како и да им се обезбеди финансиска поддршка која осигурува дека нивното земјоделско стопанство ќе ги надмине негативните ефекти од кризата.*

Важно е да се инвестира во лидерство на жените во руралните средини со цел нивно активно учество и придонес во дизајнирањето на политичките програми за справување и надминување на идни кризи.

Правата и зајакнувањето на жените мора да бидат клучен елемент на пандемскиот одговор со цел да се постигне социјална и економска благосостојба и долгорочна отпорност, а активното учество на граѓанското општество во овој процес е неопходност.

Користена литература

1. Државен Завод за статистика “Жените и мажите во Северна Македонија” (2021)
2. Закон за еднакви можности
3. Закон за земјоделство и рурален развој
4. Закон за здравствена заштита
5. Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување
6. Закон за работни односи
7. Закон за спречување и заштита од дискриминација
8. Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020
9. Нацрт Национална Стратегија за земјоделство и рурален развој за период 2021-2027 година
10. Стратегија за родова еднаквост 2013-2020
11. Резолуција на Европскиот Парламент за жените и нивната улога во руралните области (4ти Април 2017)
12. С.Цветковска “Анализа за учеството на жените на пазарот на трудот”
13. Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breast-feeding
14. Directorate General for internal policies – Citizen’s rights and constitutional affairs “Women rights and gender equality”
15. Maternity and paternity at work – Law an practice across the world
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_242615.pdf
16. Maternity and paternity at work – Law an practice across the world
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_242617.pdf
17. Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs “The professional status of rural women in the EU”(2019) [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608868/IPOL_STU\(2019\)608868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608868/IPOL_STU(2019)608868_EN.pdf)
18. S. Spasova, D. Bouget and B.Vanhercke “Sick pay and sickness benefit schemes in the European union” (2016)

Април 2021

